

DAR KARTĄ APIE GRUZIJOS PAVADINIMĄ

Vytis Jurkonis

Maždaug prieš mėnesį Valstybinė lietuvių kalbos komisija pasakė „ne“ Gruzijos prašymui pakeisti lietuvių kalboje šios šalies pavadinimą vakarietiškos tradicijos pagrindu ir vadinti Gruziją „Georgija“.

Šis komisijos sprendimas neturėtų stebinti. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymas nurodo gan konservatyvų Valstybinės lietuvių kalbos komisijos vaidmenį – saugoti ir puoselėti lietuvių kalbą, be reikalo nekaitaliojant prigijusių kalbos normų. Galima taip pat prisiminti, kiek laiko prireikė įteisinti sutrumpintas moterų pavardžių formas. Arba iki šiol nesėkmingą lotyniškų raidžių w, q ir x asmenvardžių rašyboje įteisinimo procesą. Kalbos keitimo požiūriu komisija visada užims konservatyvią poziciją – tokia jos prigimtis, ir tuo piktintis vargu, ar protinga.

Kad komisijos sprendimas būtų kitoks, matyt, reikėtų aiškiau apibrėžti aplinkybes, verčiančias keisti prigijusį šalies pavadinimą. Akivaizdu, kad šį kartą tai nebuvo iki galo padaryta. Nežinome visų Gruzijos valdžios kreipimosi niuansų, tačiau iš Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkės I.Smetonienės [atsakymu](#) spaudoje galima suprasti, kad komisiją pasiekę argumentai buvo silpni, komisijai pateiktas netgi neadaptuotas naujas šalies pavadinimas – Georgia. Komisija tai įvertino kaip siūlymą „tradicinį lietuvišką šalies pavadinimą keisti į tradicinį anglišką pavadinimą“ ir, natūralu, atsisakė šį klausimą netgi svarstyti.

Tokioje situacijoje, regis, ypač svarbūs du klausimai. Pirma, ar pagrįsti Gruzijos valdžios prašymai keisti šalies pavadinimą. Antra, ar lietuvių kalbos tradicija tokia nepalaužiama, kad šalies pavadinimo keitimas būtų neįmanomas.

Dėl Gruzijos prašymo viskas gana aišku. Gruzija neseniai atrėmė Rusijos ginkluotą agresiją, santykiai su šia šiaurine kaimyne nutraukti, penktadalis jos teritorijos tebėra okupuota. Todėl padėtis, kai tarptautiniu lygmeniu vartojamas rusiškas šalies pavadinimas, jos netenkina. Terminas „Gruzija“ į mūsų vartoseną atkeliauja iš rusų kalbos. Europinėje tradicijoje jau beveik 2000 metų vartojamas vietovardis „Georgia“, siekiantis Antikos laikus, kai dabartinėje Gruzijos teritorijoje kūrėsi graikų kolonijos ir atėjūnai vietinius gyventojus pradėjo vadinti žemdirbiais – „georgais“ (nuo graikiško „geos“ – žemė). Georgija – tokios pat darybos žodis, kaip ir mums įprasti geografija, geologija, geodezija. Iš senovės graikų pavadinimą perėmė ir Artimųjų Rytų tautos – turkai, persai. „Georgija“ virto „Gurdžija“, „Gurdžistanu“. Iš čia jį perėmė Rusijos imperija ir šaknis „gurdž-“ pavirto „gruz-“. Taip pavadinimas „Gruzija“ išplito į kitus imperijos kampelius (taip pat ir Lietuvą)

SKAITINIAI

Apie Lietuvos ir tarptautines aktualijas

bei giminingas slavų kalbas. Iki pat XX a. Gruzija su kitomis slavų tautomis nepalaikė praktiškai jokių santykių, todėl natūralu, jog terminas „Gruzija“ mūsų regioną pasiekė per Rusiją.

Taigi Gruzija yra iš esmės modifikuotas „Georgijos“ variantas. Turėtume klausti, ar lietuvių kalbai santykiuose su kitomis Europos kalbomis (ir su klasikinės antikos kalbomis) reikalingas „tarpininkas“? Panašiai galėtume argumentuoti, kalbėdami apie žodžių „astronautas“ ir „kosmonautas“ vartojimą. Sakytumėt, koks skirtumas? Bet kodėl tada dalis Lietuvos visuomenės taip jautriai reaguoja, kai sakoma „tarybinis“, o ne „sovietinis“?

Kodėl svarstytinas pavadinimo „Gruzija“ keitimas į „Georgija“? Pirma, šios šalies pavadinimo perkėlimas nuo šimtametės rusiškos ant tūkstantmetės europinės (antikinės) platformos neturėtų būti skausmingas. Antra, tai atrodytų logiška, jei laikomės nuostatos, kad lietuvių kalba yra organiškai susijusi su europine (antikine) kalbos tradicija. Ir kadangi lingvistiškai nėra didelio skirtumo, lieka politinis klausimas – palaikyti ar ne iš esmės politinį Gruzijos vyriausybės prašymą.

Daug kas pasakytų, kad kalba – ne politikos instrumentas, ir pagal politines užgaidas griauti nusistovėjusių tradicijų neverta. Tačiau ar iš tiesų visada principingai laikomės šios nuostatos?

Savo [straipsnyje](#) V. Timinskaitė teisingai pastebėjo, kad Chorvatija jau pavirto Kroatija (taigi peršokome nuo slaviškos prie germaniškos tradicijos). Suvienytųjų Nacijų Organizacija kažkada buvo pervadinta į Jungtinių Tautų Organizaciją. Moldavija pavirto Moldova. Visos Vidurio Azijos respublikos virto „-tanais“: Kazachstanas (vietoj Kazachija), Uzbekistanas (vietoj Uzbekija), Turkmėnistanas (vietoj Turkmėnija) ir t.t. Netgi tradicinės lietuvių kalboje formos „Anglija“, „Olandija“ sparčiai kinta ir jau ne tik valstybiniuose dokumentuose vadinamos „Jungtine Karalyste“, „Nyderlandais“. Galima prisiminti ir šimtames tradicijas turintį Karaliaučių, kuris net ir 20-aisiais atkurtos nepriklausomybės metais oficialiai ir žiniasklaidoje vadinamas Kaliningradu. Atsidarykite Užsienio reikalų ministerijos puslapį ir pamatysite: Lietuvos Respublikos konsulas Sovetske (kodėl ne Sovietske, jeigu sakome „sovietinis“?), Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Kaliningrade...

Kaip paaiškinti šias „nepalaužiamas“ tradicijas ir kokiais principais vadovaudamasi Valstybinė lietuvių kalbos komisija jas pateisina? Ir ar tikrai ranką prie širdies padėjus galima tvirtinti, kad mūsų kalbos politikoje nėra politikos?

Gruzijos pervadinimas lietuvių kalboje yra įmanomas, jei tam yra susiklosčiusios tinkamos sąlygos. Pirma – reikalingas vidinis arba išorinis impulsas tai padaryti (pvz., pačios Gruzijos kreipimasis). Antra – reikalinga tiek specialistų, tiek visuomenės diskusija. Turi susiburti reformą remiančių piliečių grupė ir savo poziciją diskusijose apginti. Trečia – siūlymas keisti pavadinimą neturi kirstis su lietuvių

SKAITINIAI

Apie Lietuvos ir tarptautines aktualijas

kalbos normomis. Ir ketvirta – naujo termino vartojimui būtina nustatyti pereinamąjį laikotarpį, kad tauta pati pasirinktų, kurį variantą jai patogiau vartoti (pvz., pavadinimas Gudija taip ir neprigijo, nors yra oficialiai įteisintas).

Šiandien išpildyta tik pirmoji sąlyga: yra gautas Gruzijos vyriausybės prašymas. Tačiau Valstybinė lietuvių kalbos komisija atsisakė jį netgi diskutuoti. Kalbos komisija pagrįstai iškėlė klausimą, kaip vadintume Georgijos gyventojus, kaip nusakytume tautybę? Neįprastas lietuvių ausiai „georgo“ („georgės“) skambesys, matyt, buvo viena iš svarbesnių priežasčių, nulėmusių neigiamą komisijos poziciją.

Reiktų atkreipti dėmesį, jog įmanomas ir originalaus Gruzijos pavadinimo – Sakartvelo – variantas. Jis tą ir reiškia: kartvelų (gruzinų) žemė. Priešdėlis „sa-“ gruzinų kalboje reiškia tą patį, ką ir lietuviškas „są-“, „san-“ – vienybę, bendrumą, junginį (sąšauka, sąjunga, santaka ir kt.). Lietuviška adaptuota versija būtų Sakartvela arba Kartvelija. Tautybė – kartvelas, kartvelė, kalba – kartvelų. Šis pavadinimas, beje, žymiai tiksliau nusakytų ir šalį, ir žmones, apie kuriuos kalbame. Juk Gruzija – daugiatautė valstybė. Čia gyvena ne tik abchazai ir osetinai, bet ir megrelai, svanai, kartliai, iš viso net 17 etninių grupių. Skirtumas tarp megrelų ir kartlių kalbų – maždaug toks pats, kaip tarp latvių ir lietuvių, tarp svanų ir kartlių – kaip tarp danų ir islandų. Kitaip tariant, be specialių mokslų tarpusavyje nesusišnekėsi. Šios skirtingos vieno kamieno tautos XII amžiuje buvo suvienytos, ir jų šalis pavadinta Sakartvelo (panašiai XIX a. atsirado Deutschland, Germania – „vokiečių žemė“). Lingvistikoje nesakoma „gruzinų taūtos“ – priešingai, vartojamas originalus pavadinimas (kartvelų kalbų grupė, kartvelologija). Beje, ir pati Rusija iki XIX amžiaus vidurio (t.y. pilnos kartvelų valstybėlių aneksijos) vartodavo terminą Kartalinija, ir tik paskui (po Rusijos-Turkijos karo) atsirado „Gurdžistano“ pagrindu susiformavusi „Gruzija“.

Lietuvių kalboje yra gražių pavyzdžių, kai tautos ir šalys vadinamos jų originaliais, neiškraipytais pavadinimais. Pavyzdžiui, Estija (o ne Estonija), Suomija (o ne Finliandija). Ir vargu ar kas gali pavadinti šalį tiksliau, nei patys jos gyventojai. Todėl iš tiesų vertėtų apsvarstyti Gruzijos pavadinimo keitimą ne į svetimą „Georgiją“, o į originalą – „Sakartvela“ („Kartvelija“). Kartu tai galėtų tapti priežastimi ir Gruzijos vyriausybės paprašyti, kad rusišką „Litva“ gruzinų kalboje pakeistų į originalų „Lietuva“.

Jei Lietuvoje atsirastų aktyvus šios reformos rėmėjų ratas ir pavyktų įtikinti Valstybinę lietuvių kalbos komisiją pokyčių būtinumu, tolesnis žingsnis galėtų būti Sakartvelos (Kartvelijos) pavadinimo įteisinimas *lygia greta* su tradiciniu „Gruzija“. Per 10-15 metų Lietuvos žmonės patys pasirinktų, kuris pavadinimas jiems priimtinesnis.

Gruzijos-Sakartvelos ginčas – tai viena iš retų galimybių demokratiškai keisti konservatyvią kalbos sergėjimo politiką, nelaužant kalbos tradicijų ir nesukuriant blogų precedentų ateičiai.